

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Een digitale knekelput: column 75

Kuiper, W.

Publication date

2010

Document Version

Final published version

Published in

Neder-L: elektronisch tijdschrift voor de neerlandistiek

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Kuiper, W. (2010). Een digitale knekelput: column 75. *Neder-L: elektronisch tijdschrift voor de neerlandistiek*, 2010(vrijdag 4 juni). <http://nederl.blogspot.com/2010/06/een-digitale-knekelput.html>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Neder-L

[\[Bulletin\]](#) - [\[Agenda\]](#) - [\[Vacatures\]](#) - [\[Over Neder-L\]](#)

**Elektronisch
tijdschrift voor de
neerlandistiek**
ISSN-0929-6514

Zoeken

mogelijk
gemaakt door Google™

Rubrieken

columns Marc van
Oostendorp (6)
columns Peter-Arno
Coppen (6)
columns Willem Kuiper
(9)
Evenementenagenda
(151)
Nieuws (80)
Overleden (21)
Pas verschenen (67)
Promotie (4)
re (1)
Tentoonstelling (13)
Tijdschriften (16)
Vacature (25)

Blogarchief

- ▶ 2011 (74)
- ▼ 2010 (300)
 - ▶ december (26)
 - ▶ november (36)
 - ▶ oktober (56)
 - ▶ september (42)
 - ▶ augustus (54)
 - ▶ juli (17)
 - ▼ juni (50)
 - Col: Column 71 Marc van Oostendorp: Ik zal het wel...
 - Lit.: De Leidsche straatschender
 - Nieuws: Jury Grote Jongerenliteratuur Prijs geïnst...
 - Agenda: Eerste UvA summerschool over de geschieden...
 - Nieuws: Antwerps stadsgedicht
 - Agenda: Derde

vrijdag 4 juni 2010

Column 75: Een digitale knekelput

Afgelopen woensdag ontving ik van een bevriende mogendheid uit Utrecht -- wier naam ik in een eerdere versie van dit stukje om reden van discretie verzwegen had, maar het is Ingrid Biesheuvel -- een e-mail met daarin de vraag of ik op de hoogte was van een fragment van een onbekende Middelnederlandse ridderroman in de universiteitsbibliotheek van Leuven. Als u mij een beetje kent dan weet u dat ik hierop reageer als door de spreekwoordelijke wesp gestoken. Niet dat ik behoor tot diegenen die ervan dromen Willems *Madoc* op te graven, al zou ik voor zo'n vondst mijn gerenoveerde neus niet ophalen.

In de vorige eeuw pakte je de telefoon en liet je je doorverbinden totdat je iemand aan de lijn kreeg die van de hoed en de rand wist. Daarna nam je de trein, en aangekomen op de plaats van bestemming moest je eerst naar een loket voor een bibliotheekkaart. Met die kaart ging je naar het handschriftenkabinet, waar dan net een twee uur durende lunchpauze ingegaan was. Normaal gesproken duurde het dan nog een klein kwartier voordat alles en iedereen weer in vol bedrijf was en het fragment uit het magazijn gehaald was en op tafel gedeponereerd. Meestal had je meer tijd nodig om in drievoud formulieren in te vullen voor het bestellen van foto's, die pas maanden later bezorgd zouden worden, dan met het daadwerkelijk bekijken, meten en beschrijven van dat fragment. De rest van de middag besteedde je aan doet er niet toe wat, want voor de beginnende wetenschapper was het een absolute doodzonde om aangevraagde boeken sneller terug te geven dan de beambte erover deed om die uit het magazijn te halen en weer terug te brengen. Wie dat deed, zou bij een volgend bezoek vervelend lang op zijn aanvragen moeten wachten...

Vandaag de dag gaat dat gelukkig heel anders. Je bezoekt een website, zoekt onder medewerkers, vindt een e-mail adres en tot je vreugdevolle verbazing ontvang je enkele minuten na middernacht een real time e-mail uit Leuven. Leve de nachtmens! De middag daarop al heb je van de bibliothecaresse de toezegging gekregen dat zij het fragment zal (laten) scannen en mailen. Op mijn verzoek naar mijn huis-adres. De universitaire inbox is te krap bemeten voor digitale foto's in hoge resolutie.

Maar nu de toekomst. Want hoewel ik mij realiseer dat ik kroonprinselijk behandeld ben, het kan nóg mooier.

Als het aan mij ligt, creëert elke grote bibliotheek een hoekje op haar website dat als naam krijgt: *De Digitale Knekelput*. Tijdens het restaureren van banden en handschriften worden regelmatig fragmenten van andere handschriften gevonden of losgemaakt, die door middeleeuwse boekbinders gebruikt zijn als schutblad, bandversteving of om de kwetsbaar geachte papieren katernen tegen het insnijden van het bindtouw te beschermen. Die fragmenten worden vaak in een doos of kist, de knekelput geheten, gedeponereerd en daarin bewaard totdat iemand als Hans Kienhorst langs komt om die fragmenten te bekijken, te beschrijven en indien mogelijk te identificeren.

Mijn droom is dat bibliotheken niet wachten totdat Hans Kienhorst tijd en gelegenheid heeft om zijn ronde te doen, maar een link naar een goede scan van die fragmenten op hun website zetten en geïnteresseerden middels hun nieuwsbrief informeren dat er weer een fragment gevonden is. Dan kan Hans Kienhorst zijn *De*

Caraïbische
Letterendag
Nieuws: Corpus
Nederlands
dialectmateriaal
Pas verschenen:
Awaters spoor
Pas verschenen: Rudi
Malfliet: Van den Vos
Reynaer...
Tentoonstelling:
Bomans. Potret van
een levenskuns...
Col: Linguistisch
Miniatuurtje CXXXII:
Wat ging er...
Pas verschenen: bundel
Praagse
Perspectieven 6
Nieuws: Gerbrand
Bakker wint de
internationale IMP...
Nieuws: Dr. P.A. Tiele-
Stichting Scriptieprijs
201...
Column 76: Abilant
Nieuws: Beatrijs
internationaal
Nieuws: Meldpunt Taal
Online
Nieuws: Maartje de
Haan nieuwe
directeur Museum
Me...
Nieuws: Lancering
Vlaamse
Erfgoedbibliotheek
Agenda: Derde Cross-
over Congres,
Universiteit Lei...
Nieuws: Nieuw leven
voor tijdschriften:
oude jaarg...
Pas verschenen: Ik heb
u den Havelaar niet
verkoch...
Nieuws: Jan Hoekema
nieuwe
bestuursvoorzitter
Nede...
Pas verschenen: Peter
van Zonneveld. 'Max
Havelaar...
Nieuws: Taalunie en
GridLine werken
samen rond ter...
Nieuw nummer Onze
Taal
Pas verschenen: Stijn
Streuvels en de
Europese lit...
Nieuws: Ellen Zandink
wint Literaire Prijs
van de ...
Nieuws: Nederlandse
Voornamenbank
online!
Pas verschenen: Wiel
Kusters 'Pierre Kemp.
Een lev...
Pas verschenen: twee

handschriften van de Middelnederlandse ridderepiek -- een gedigitaliseerde versie is dringend gewenst -- actualiseren, en kan ik de eigennamen opnemen in het *Repertorium van Eigennamen in Middelnederlandse Literaire Teksten*. Als het fragment beschreven, geëditeerd en indien mogelijk geïdentificeerd is, kan de bibliotheek het fragment (opnieuw) catalogiseren en wachten wij op het volgende fragment dat uit de band springt.

Als nu alle Europese bibliotheken die een knekelput hebben met elkaar zouden afspreken op deze manier de deksel daarvan te lichten en niet geïdentificeerde fragmenten op deze manier onder de ogen van onderzoekers te brengen, wie weet wat er dan te ontdekken valt?

Links en literatuur:

Hans Kienhorst, *De handschriften van de Middelnederlandse ridderepiek: een codicologische beschrijving*. 2 dln. Deventer 1988.

[Repertorium van Eigennamen in Middelnederlandse Literaire Teksten](#).

Naschrift:

De Leuvense nachtbraker stuurde mij een paar dagen later een scan van een brochure, die hij in 2000 gepubliceerd had naar aanleiding van een tentoonstelling: Chris Coppens, *10 maal 10 voor taal*. Op pagina 9 wordt het fragment als nummer 2 beschreven, en er staat een [foto](#) bij, die ik digitaal gereanimeerd heb en die u kunt zien door op deze link te klikken. U kunt dan zien dat het gaat om de bovenkant van (vermoedelijk de verso-zijde van) een bladzijde van een standaard tweekolommig handschrift, dat zal dateren uit het laatste kwart van de veertiende eeuw. De tekst luidt:

Salic bliuen ongehangen
Ende gine sult mi *niet* ontgangen

[...]

Des hadden si wonder groot
Entie coninginne al bloot

De tekst lijkt Vlaams.

Vrijwel zeker is deze kant van het fragment afgebeeld, omdat de andere kant nog meer te lijden heeft gehad. Over een week of twee hoop ik daarvan een scan te ontvangen. Misschien staat daar een eigennaam in, die het mij mogelijk maakt de tekst te identificeren. Maar daar reken ik niet op. In dat geval zou iemand zeker en vast al eerder ruchtbaarheid aan dit fragment gegeven hebben. Dat de coninginne "al bloot" is, betekent overigens niet wat u denkt. "ongehangen" doet heel in de verte denken aan de fragmentarisch overgeleverde *Borchgrave van Couchi*, die nogal afwijkt van de Franse brontekst en zich daarom lastig laat vergelijken.

Hans Kienhorst deelde mij telefonisch mee, dat hij de hand van deze kopiist niet herkende en dat hij niet voorkomt in zijn repertorium. Kenmerkend voor de hand van de kopiist vond hij de verschroepelde letter 'g'.

Mogelijk is dit fragment alles dat overbleef van een complete ridderroman. Wisten wij uit welke band en uit welk atelier dit fragment afkomstig is dan zou er gericht gezocht kunnen worden naar andere boekbanden, waarin mogelijk ook fragmenten van dezelfde onbekende ridderroman verwerkt zijn. Volgens Hans Kienhorst zijn er

nieuwe boeken van uitgeverij ...

Agenda: Afscheidsfeest Joseph Vromans, 1 oktober 2...

Vacature: Lector de néerlandais aan de Université...

Agenda: Finale van het eerste seizoen van het poëz...

Pas verschenen: deel 27 van Voortgang, jaarboek vo...

Pas verschenen: Mark Boog 'De grondsoldaat'

Agenda: Vergelijkende taalkunde-workshop: 'A Germa...

Nieuw nummer van Taalschrift

Nieuws: Nieuwe website: 15.000 spreekwoorden over ...

Agenda: Symposium 'Tussen beleving en verbeelding....

Agenda: Symposium 'De schrijver in zijn veld', 16 ...

Agenda: Workshop Europe and the Colonial Knowledge...

Agenda: Congres 'Colonial and Post-Colonial Connec...

Vacature: 2 aio-plaatsen Middel nederlandse letterk...

Vacature: taalassistent Nederlandse taalvaardighei...

Agenda: Tentoonstelling Irma Boom

In memoriam Wouter Voskuilen.

Column 75: Een digitale knekelput

Pas verschenen: Kopij en druk revisited

Nieuws: Nieuwe titels DBNL, juni 2010

- ▶ mei (17)
- ▶ april (1)
- ▶ januari (1)

(veel) meer van dit soort snippers die niet gecatalogiseerd in dozen bewaard worden. Voor de dag ermee!

Naschrift 2:

Van Amand Berteloot ontving ik de suggestie dat het mogelijk een fragment van *Ogier van Denemarken* zou kunnen zijn.

Dat is zeker niet onmogelijk. In het begin van de roman, *Ogiers kindsheid*, wil koning Karel de jonge Ogier, die als gijzelaar aan Karels hof verblijft, laten ophangen omdat Ogiers vader, koning Godfried van Denemarken, zeven boden van Karel verminkt heeft en Karel zelf met de dood bedreigd. Op verzoek van hertog Namels van Bavier pleit de koningin bij Karel voor het leven van Ogier. Van de Middel nederlandse vertaling / bewerking van *Les enfances Ogier* is geen compleet handschrift overgeleverd, enkel wat fragmenten. Zie hiervoor het repertorium van Hans Kienhorst. Maar *Ogier van Denemarken* is wél bewaard gebleven in een vijftiende-eeuwse Duitse 'Umdichtung': *Ogier von Dänemark*. Ik heb tevergeefs gezocht naar een overeenkomstige passage. Maar als het inderdaad een fragment uit *Ogier van Denemarken* is, dan gaat het om een passage uit het begin van de roman.

Van die Duitse Umdichtung bestaat een recente editie: *Ogier von Dänemark*. Nach der Heidelberger Handschrift Cpg 363 hrsg. von Hilbert Weddige in Verbindung mit Theo J.A. Broers und Hans van Dijk. Berlin 2002. Deutsche Texte des Mittelalters, Bd. 83. Deze editie toont onbedoeld aan dat een grondige kennis van het Middel nederlandse nodig is om de duistere passages in die Umdichtung te kunnen begrijpen.

Naschrift 3:

Vandaag, woensdag 15 juni ontving ik van An smets (Tabularium, Centrale Bibliotheek, K.U. Leuven) scans van de recto- en verso-zijde van het Fragment 598, want zo luidt de officiële signatuur en bewaarplaats van deze raadselachtige snippet. Ook de andere kant van het fragment bevat geen eigennamen noch tekst die met behulp van de *CD-ROM Middel nederlandse* kan worden geïdentificeerd. Wel weet ik nu iets meer over de voorkeurspelling van de kopiist. Zo ben ik een nieuwe kandidaat op het spoor gekomen: een tekst die ooit als titel *Geraert van Viane* meekreeg. Het fragment telt nog geen 200 regels en op basis van de eigennamen zou ik als held en naamgever *Aymeriin van Beaulant* gekozen hebben. Hoe klein het fragment ook is, alle gegevens die het Leuvense fragment bevat komen ook ter sprake in dit fragment. Helaas is er geen overeenstemming in handschrift: het *Geraert van Viane*-fragment maakte ooit deel uit van een éénkolommer, het Leuvense fragment is afkomstig uit een handschrift met twee tekstkolommen. Een definitieve beschrijving zal ter plekke moeten plaatsvinden. Daar is autopsie voor nodig.

Dit is leesbaar:

Ende daer toe goenen wiin [?ra]
Si ghingen metten bliden siin
[...]

Voer den *coninc* siin ghegaen [?rb]
die hertoge knielde vele saen
[...]

Salic bliuen ongehagen [?va]
Ende gine sult mi *niet* ontgagen
[...]

Des hadden si wonder groot [?vb]

Oude archieven

Agenda
Vacatures
Recensies
Tijdschriften
Archief
Column Coppen
Column Kuiper
Column Van Oostendorp

Entie coninginne al bloot
[...]

Redactie

Ben Salemans
(hoofdredacteur)
Francien Petiet
(redactiesecretaris)
Peter-Arno Coppen
Willem Kuiper
Marc van Oostendorp
Piet Verkruijsse

Link en literatuur:

[Geraert van Viane](#) in: *Middelnederlandsche epische fragmenten*, met aantekeningen, door G. Kalff. Groningen 1886, p. 153-158.

[Archief Neder-L columns Willem Kuiper](#)

Labels: [columns Willem Kuiper](#) Posted by Willem Kuiper om 22:59

[Nieuwer bericht](#)

[Startpagina](#)

[Ouder bericht](#)